

“נקודה טובה” – מסע בשבילי הרוח של עם ישראל

גיליון 14 - שנת תשפ"ה גיליון "וארא" – כה טבת תשפ"ה, 25 לנואר, 2025

לע"נ אמו"ר ר' יוסף-חיים ב"ר יעקב רוט ז"ל

ב"ה

“נקודה טובה” לפרשת “וארא” - עקשנותו של פרעה

בשנת 1975 פנה סטיבן ששון – עובד חברת קודאק למנהליו והציג בפניהם את המצאת הצילום הדיגיטלי. קודאק שהתפרנסה אז בעיקר ממכירת סרטי צילום ומעולם הפיתוח והדפסת התמונות נחרדה מן האיום הדיגיטלי על פרנסתה ומנהליה החליטו לגנוז את ההמצאה הזאת. החלטה שגויה זו עלתה לקודאק ביוקר רב. חברת סוני יצאה לשוק עם ההמצאה החדשה וחברת קודאק הפכה תוך כמה שנים מחברה השולטת ב-80% משוק הצילום העולמי, לחברה פושטת רגל. וכל זאת, בגלל 'קריאה' וחיזוי לא נכונים של השוק.

סיפור זה, הוא סיפורה של כל קהילת מודיעין עסקי או צבאי. סיפור העוסק בהבנת המציאות. באיסוף, במחקר, בניתוח, בפרשנות, בחיזוי ובבניית תמונת מצב והערכה אמינה וגם בסיכון ובמחיר העצום של טעות.. אפילו טעות אחת. וכך הדברים גם בפרשתנו – פרשת וארא, בסיפורו של פרעה.

בפרשתנו, פרעה סופג סדרה של מכות אלוקיות שנועדו 'לחנך' אותו. פרעה אמר למשה: "מִי ה' אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקוֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעֵתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶשְׁלַח" (שמות ה, ב) והקב"ה מצידו, פותח במבצע ה'הסברה' וה'חינוך' של עשר המכות תחת הכותרת: "וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה' (שמות ז, ה).

וקשה הדבר. הרי פרעה רואה כיצד משה רבנו מביא עליו (בדבר ה') מכה אחר מכה. מכות קשות וכואבות, המתזמנות בדיוק רב – באות והולכות, מופיעות ונעלמות על פי דברו של משה. ואם כך הדבר, מדוע הוא לא משתכנע כבר במכה השנייה או השלישית?! מדוע הוא ממשיך שוב ושוב לסרב להכיר בקב"ה ככוח שהינו גדול וחזק ממנו?! או שאולי, הוא פשוט לא הבין באמת מה קורה ולא 'קרא' נכון את המציאות...

לפרעה היה ברור ששחרור עם העבדים תחת איומיו של משה יפגע קשות בכלכלת מצרים, יפגע במעמדה של מצרים כמעצמה ואולי אף יביא לקץ שלטונו האישי כמלך ולמעמדו כ-אל.¹

זאת ועוד, לפרעה היה נדמה שהוא מצליח לשלוט באירוע של המכות ולמזער את הנזק (לכאורה) שהרי חרטומיו הצליחו גם הם בלהטיהם, לעשות את מכת הדם וגם את מכת הצפרדעים, ככתוב: "וַיַּעֲשׂוּ כֵן תַּרְטָמִי מִצְרַיִם (הקוסמים והמכשפים) בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזִק לֵב פְּרַעֲהוּ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה'. וַיִּפֶן פְּרַעֲהוּ וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לְבֹו (לא שם לב, התעלם) וְגַם לְזֵאת" (שמות ז, כב-כג) וכן במכת הצפרדעים: ח, ג).

¹ "פרעה קרא עצמו אלוה". את זאת לומדים חז"ל במכילתא מדברי פרעה, שאמר על עצמו: "לִי יֵאָרֵי וְאֲנִי עֹשֵׂתִינִי" (יחזקאל כט, ג). אני בראתי את עצמי ואת היאור (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ח).

”נקודה טובה” – מסע בשבילי הרוח של עם ישראל

בשולי הדברים נעיר, כי החרטומים לא הצליחו לסלק ולבטל את המכה, אלא רק להגביר ולחזק אותה (בבחינת 'גול עצמי'). ולמרות הכל, היה די בכך כדי לתת לפרעה את התחושה שהאיום האלוקי לא כ"כ נורא והוא עדיין שולט במצב.

במכה השלישית – מכת הכינים, חרטומי מצרים כבר לא מצליחים 'לשחזר' בעצמם את המכה והם כבר מודים ואומרים לפרעה בפה מלא: "אֶצְפַּע אֱלֹהִים הוּא" (שם ח, טו). אולם פרעה מחזק ואוטם את ליבו ממשך להתעלם: "וַיִּחַזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים.." (שם, טו).

במכה הרביעית מכת הערוב, פרעה כבר נכנע ומסכם עם משה רבנו את הסכם השחרור: "וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְזַבְחֹתֶיךָ לַה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִדְבָּר רַק הֲרַחֵק לֹא תִרְחִיקוּ לְלֶכֶת הַעֲתִירוּ (התפללו) בְּעַדִּי" (שמות ח, כד). אולם, ברגע שהמכה סרה ונעלמה בדבר משה, פרעה חזר לסורו: "וַיִּכְבַּד פְּרָעָה אֶת לְבוֹ גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת וְלֹא שָׁלַח אֶת הָעָם" (שמות ח, כח).

גם במכה החמישית, מכת הדבר, למרות שפרעה רואה כיצד באופן פלאי כל מקנה (צאן) מצרים מת וממקנה ישראל לא מת אף אחד, הוא ממשך להכביד את ליבו ולסרב: "וַיִּכְבַּד לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת הָעָם" (שמות ט, ז).

רק במכה השישית, מכת השחין, לאחר חמישה סירובים של פרעה, הקב"ה החליט לשנות את הגישה. לא עוד מכות שנועדו לשכנע את פרעה, אלא חמש מכות נוספות שנועדו הן כעונש לפרעה והן כדי להראות לעולם כולו את גדלות ה'. ככתוב:

בְּעִבּוֹר תִּדְעַ כִּי אֵין כְּמִנִּי בְּכָל הָאָרֶץ... וְאוֹלָם בְּעִבּוֹר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בְּעִבּוֹר הָרֵאֲתִיךָ אֶת כַּחֲוִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ (שמות ט, יד-טז).

והדברים חוזרים ונשנים גם בתחילת הפרשה הבאה - פרשת בא:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֶל פְּרָעָה כִּי אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת לְבוֹ וְאֶת לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְתִּי אֱלֹהֵי בְקָרְבוֹ. וְלִמְעַן תִּסְפֹּר בְּאָזְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְתִּי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בָם וַיִּדְעוּתֶם כִּי אֲנִי ה' : שְׁמוֹת י, א-ב).

ולכן, מכאן ואילך הקב"ה מחזק את ליבו של פרעה, מקשה ומכביד אותו (כלשון התורה) ומונע ממנו להיכנע ונוטל ממנו את בחירתו החופשית.² ככתוב במכה השישית ואילך: "וַיִּחַזַק ה' אֶת לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁמַע אֱלֹהִים" (שמות ט, יב). עד עכשיו, פרעה חיזק את ליבו מרצונו החופשי. ומעתה ואילך, הקב"ה הוא זה שמחזק את ליבו של פרעה ומונע ממנו להיכנע.

בהיבט של: "בְּעִבּוֹר הָרֵאֲתִיךָ אֶת כַּחֲוִי וְלִמְעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ", מעיר הרמב"ן כי מעשה עשר המכות חובר בשורשו לסיפור בריאת העולם. כי הרי מכות מצרים המעידות על שליטתו המוחלטת של הקב"ה בטבע, והן הראיה לכך שהקב"ה הוא זה שברא את העולם. ולכן נצטוונו שוב ושוב לזכור את יציאת מצרים (שמות יג, טז), בבחינת "וַיִּדְעוּתֶם (אתם – בני ישראל) כִּי אֲנִי ה'".

² הרמב"ם מעיר כי עיקרון הבחירה החופשית הוא יסוד ובסיס חיוני באמונת ישראל. כי הרי ללא עיקרון זה אין כל משמעות לשכר ועונש וגם אין טעם לשלוח נביאים שיקראו לעם לחזור בתשובה, אם הדבר אינו בידם. אולם כאן, באופן יוצא מן הכלל, הקב"ה נטל מפרעה את בחירתו החופשית מן הנימוקים שהבאנו וגם זאת, בשלב מאוחר מאד, רק לאחר חמישה סבבים של סירוב מצד פרעה (הלכות תשובה פרקים ה, ו).

"נקודה טובה" – מסע בשבילי הרוח של עם ישראל

האם סיפורו של פרעה רלבנטי לימינו?! כן. הוא רלבנטי מאד, כי יש בו לקח חשוב בנושא הבנת המציאות.

משה רבנו מאיים על פרעה ועל ממלכתו. האם זה איום אמיתי או איום סרק, שואל פרעה את עצמו. אולי זה רק משהו חד פעמי?! האם ניתן למזער סיכונים?! והאם ניתן לשלוט באירוע?!

ואולי אם אעצום את העיניים שלי, האיום פשוט יעלם ו"מה שהיה הוא שיהיה", או שמא הפעם הגבינה באמת זזה' (כשם ספרו של ספנסר ג'ונסון העוסק בדרכי ההתמודדות עם שינוי) ויש כאן עולם דיגיטלי חדש (בהתאם לדוגמה שבראש דברינו). משהו חדש המחייב שינוי תפיסה, יציאה מן הקופסה, חשיבה חדשה, פתרונות יצירתיים והתמודדות שונה.

'הרגע המכונן', הוא הרגע שבו 'האסימון נופל' – הרגע שבו מבינים שמתרחש כאן אחר - משהו חדש ושונה. כשמתחילים להבין מה קורה כאן. ואצל פרעה 'האסימון נפל' רק במכה הרביעית. ולמרות זאת הוא המשיך להתעקש ולא שינה את התנהגותו ואת החלטותיו. וההמשך ידוע.

'מלחמת חרבות ברזל', בה אנו נמצאים כבר מעל שנה, היא דוגמה טובה לשני צידי המטבע של התמודדות עם שינוי. תחילתה של המלחמה בקונספציה (תפיסה) שגויה שהחמאס מורתע והמשכה בשינוי תפיסתי שבא לידי ביטוי בתחומים רבים ואציג רק אחד מהם העוסק בהיבט הצבאי, בהבנה שמדובר במלחמה שונה ואחרת.

תובנה שהובילה לשינוי במבנה צוותי הקרב החטיבתיים, בשיטות ונהלי הלחימה והלוגיסטיקה, באמצעי לחימה חדשים ובעיקר באינסוף אלתורים פרטיים של אנשים מהשטח, כגון שימוש ברחפנים פרטיים, דיגום מצלמות רכב בהיקף הטנקים, הדבקת גומי בהיקף הטנקים למניעת הצמדת מטענים מגנטיים, בניית סככות מגן על פתחי צריחי הטנקים ועוד ועוד.

מתברר אם כן, שהלקח שלנו מסיפורו של פרעה הינו רלבנטי וחיוני גם לימינו אנו.

וכולנו תקווה ותפילה שמעתה ואילך לא נשגה באשליות ונצליח לקרוא נכון את המציאות...

בברכת שבת שלום ובתפילה ליוצא

אשה רוס

לכניסה או להסרה מרשימת התפוצה (במייל ו/או בווטסאפ), ניתן לפנות למייל: rothmoshe@gmail.com

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

נא לשמור על קדושת הגליון ולהכניסו לגניזה לאחר השימוש.

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל הנ"ל. **אהבת? הפץ בין חבריך.**